

VIZINGER ZSOLT

Harmónia & Hungária Az első magyar zeneszerző-társaságok története

Magyar Zeneművelők Társasága

„Magyar zene! [...] Hát van ilyen?!” – tette fel a kérdést a nyelvész, levéltáros és újságíró Frecskay János 1880 májusában A Magyar Írók s Művészek Társasága ülésén.¹ A feltehetően Frecskay kezdeményezésére összehívott ülés témája egy magyar zenét művelő társaság alapítása volt.² Az újságíró dagályos nyitóbeszédében elmondta, hogy időszerű lenne végre a „magyar népdalnak páratlan gazdagságát” ápolni, művelni és fejleszteni. Frecskay szerint koszorús zeneköltőnk, Erkel Ferenc „majdnem egymagában” teremtette meg a magyar műzenét; beszédében felszólította az arra hivatottakat (akiktől hiába várt éveken keresztül kezdeményezést), hogy végre támogassák és kövessék a mestert. Az újságíró egy tagdíjából és adományokból működő polgári társaság ötletét vetette fel, amely zenei pályázatokat írhatna ki, kottakiadásal is foglalkozhatna, illetve a magyar zene történetét kutathatná. Frecskay után szóhoz jutott még id. Ábrányi Kornél, Káldy Gyula, Nikolits Sándor és mások. Abban mindenki egyetértett, hogy szükség lenne egy ilyen társaságra, de arról, hogy hogyan is működhetne e társaság, mivel foglalkozzon, hol legyenek a hangsúlyok – rögtön parázs vita alakult ki. Ábrányi javaslatára végül a részletek kidolgozását egy

---

1 Frecskay szónoklatát szó szerint, a megbeszélés menetét pedig részletesen leírja *A Hon*, lásd [N. N.]: „A magyar zene fejlesztése”, *A Hon* 18/126 (1880. május 20., Reggeli kiadás), 2.

2 A dalármozgalomhoz köthető polgári társaságokhoz lásd GUSZTIN Rudolf: „The Institutionalization of the Choral Movement in Nineteenth-century Hungary”, *Musicologica Austriaca* 4 (2021), 102–120. Uő: „A soproni Dalfüzér / Liederkrantz: előzmények, intézményesülés, működés (1847–1867) I. rész”, *Soproni Szemle. Kultúrtörténeti folyóirat* 75 (2021), 277–291. Uő: „A soproni Dalfüzér / Liederkrantz: előzmények, intézményesülés, működés (1847–1867). 2. rész”, *Soproni Szemle. Kultúrtörténeti folyóirat* 76 (2022), 6–22. Továbbá lásd a jelen kiadványban BÉKÉSSY Lili Veronika „»Zeng az ének, s fogy a beafsteake.« Az Auróra-kör Lloyd-palotában rendezett zeneestélyeiről” című tanulmányát.

bizottságra hagyták. A javaslatot az egybegyűltek éljenzéssel fogadták, a kétórásra nyúló ülést berekesztették.

A sajtó részletesen beszámolt a megbeszélésről, majd az azt követő ülésekről is hírt adott.³ A hangvétel kezdetben még többnyire bizakodó, de a tamáskodó hangok sem hiányoztak. A *Pesti Hírlap* véleménye szerint Frecskay beszéde semmitmondó, Ábrányié borúlátó volt, miközben a jelenlévő zeneszerzők (pl. Székely Imre) nem szóltak egy szót se, a zenei intézetek pedig nem képviselték magukat: „szélmalom harc volt a tegnapi vita” – foglalja össze a véleményét Hegedűs.⁴ Wági Aurél – akit nem hívtak meg a társaság üléseire – szintén ebben az időszakban írt a *Magyarország és a Nagyvilág* hasábjain egy magyar zenetársaság ötletéről.⁵ Wági egyetértett Hegedűs általános kritikájával: először a zenei oktatást kellene rendbe tenni, magyar zenei pályázatokat kiírni a fiatal szerzőknek, és a zenei sajtót kellene magasabb szintre emelni, de legfőképpen a zenei intézmények égető betegségét, a „külföldieskedést” kellene orvosolni.⁶

Egy héttel később Frecskay bemutatta az alapszabály-tervezetét: a Kisfaludy Társasághoz és Petőfi Társasághoz hasonló szervezetet képzelt el, kezdetben félszáz taggal.⁷ A nagyszabású tervben szerepelt koncertek szervezése, zenei pályázatok kiírása és egy havonta megjelenő kiadvány a tagok új zeneműveivel. Az alapító tagok között immár a fiatalabb, ill. a középgeneráció is képviselte magát (pl. Erkel Ferenc fiai, Gobbi Henrik és Bertha Sándor), júliusban pedig a Magyar Királyi Belügyminisztérium elfogadta a Magyar Zeneművelők Társaságának alapszabályát.⁸

Azonban, annak ellenére, hogy az eszme megszületése után viszonylag gyorsan zajlottak az események, a társaság első megalakuló ülésére csak az év végén, 1880 novemberében került sor.⁹ A Bartay Ede ideiglenes elnöklete alatt tartott ülésen tovább bővült a tagok listája fiatal zeneszerzőkkel és zenei írókkal (például Szabó Xavér Ferencsel, Beliczay Gyulával, Langer Viktorral és Ponori Thewrewk Emillel). Jóllehet korábban félszáz taggal terveztek, az új „megerősített alapszabályzatban” harmincra csökkent e szám, végül azt sem sikerült betölteni. A novemberi alakuló ülésnek más

3 Főleg az *A Hon*, *Ellenőr*, *Pesti Hírlap*, *Fővárosi Lapok*, de még a kolozsvári *Magyar Polgár* is figyelemmel kísérte az eseményeket.

4 HEGEDŰS: „A magyar zene érdekében”, *Pesti Hírlap* 2/130 (1880. május 21.), 1–3.

5 WÁGI Aurél: „A magyar zenetársaság”, *Magyarország és a Nagyvilág*, 17/23 (1880. június 6.), 377–378.

6 Az, hogy ez mekkora probléma volt azokban az években jól szemlélteti György Aladár tárcája arról, hogy szinte mindenki német vagy cseh a zenei intézményekben. Lásd GYÖRGY Aladár: „Zenészeink és a nemzetiség”, *A Hon*, 20/103 (1882. április 15., Reggeli kiadás), 1.

7 [N. N.]: „A magyar zenét művelő társaság”, *A Hon*, 18/135 (1880. május 30., Reggeli kiadás), 2.

8 [N. N.]: „Hivatalos rész”, *Budapesti Közlöny*, 14/174 (1880. július 31.), 2.

9 [N. N.]: „A magyar zeneművelő társaság”, *A Hon*, 18/301 (1880. november 16., Reggeli kiadás), 2.

kitűzött célja nem is volt, csak az új tagok felvétele és az elnökség megszavazása. A *Hon* értesülései szerint a Társaság végleges elnöki pozícióját nem más, mint Erkel Ferenc fogja betölteni; az alelnök pedig a kormány egyik zeneértő tagja lesz (1. táblázat).

1881. január 6-án tartották a második alakuló ülést. Bartay Edét választották meg végleges elnöknek, Bartalus Istvánt második elnöknek, Allaga Gézát titkárnak, Engeszer Mátyást pénztárnoknak. Két új tagot vettek fel (Erkel Eleket és Bakody Lajost).¹⁰ Februárban, a következő összejövetelen, elhatározták, hogy márciusban már nyilvános ülést tartanak.¹¹ Az elnök felkérte a Magyar Zeneművelők Társaságának tagjait, hogy bemutatásra szánt új zeneműveiket küldjék el neki. Ponori Thewrewk Emil felajánlotta 1873-as akadémiai székfoglaló előadásának, *A magyar zene rhythmusa* második, bővített kiadásának eladásából befolyó összeget a Társaságnak.¹² Erre szükség is lehetett, hiszen a Társaság tevékenységeinek finanszírozását a tagdíjakból fedezték volna, ám a sajtóban közölt taglisták alapján, legfeljebb huszonhét tagból állhatott Társaság, a januári tudósításokból pedig kiderül, hogy a korábban felmerült tizenhat alapítótagból csupán öten fizettek be nagyobb induló összeget.¹³

Minden jel arra mutat, hogy a márciusra tervezett első nyilvános ülés már nem zajlott le. A sajtó legalábbis hallgat. Egy évvel később, 1882 februárjában írta id. Ábrányi Kornél a *Zenészeti Közlöny* ötödik számában, hogy a Társaság tervezésének munkálatai csak addig működtek zavartalanul, mígnem felmerültek a személyi kérdések.¹⁴ Még a „legerősebb erkölcsi nyomás mellett” sem tudtak elegendő tagot összehívni az eredményes működéshez, sőt, azt is megtudhatjuk, hogy „több tekintélyes tag” kilépett. Feltételezhető, hogy valamikor az 1880 novemberi ülés után törhettek felszínre a nézeteltérések, mert 1881. január 6-án választották meg a végleges pozíciókat, és akkor már csupán öt alapítótagról esett szó. A *Pesti Hírlap* ebben az időszakban közölt egy meglehetősen szarkasztikus cikket az akkoriban felkapott polgári egyesületekről „Divatos mozgalmak” címmel.¹⁵ Az írás negatív példaként

10 [N. N.]: „A magyar zeneművelő társaságnak”, *A Hon* 19/6 (1881. január 7., Esti kiadás), 2.

11 [N. N.]: „A magyar zeneművelő társaság”, *A Hon* 19/40 (1881. február 10., Reggeli kiadás), 3.

12 PONORI THEWREWK Emil: *A magyar zene rhythmusa* (Budapest, Franklin Társulat, 1881). Ponori Thewrewkról lásd GROSZ Sára Aksza: »Lisztnek egy barátja« – Ponori Thewrewk Emil” című tanulmányát e kötetben.

13 Bartalus és Bartay 200 forintot, id. Ábrányi, Engeszer és Bogisich 100–100 forintot fizetett be. Az eredeti tervek szerint a rendes tagok éves tagdíja 10 forint volt. Lásd [N. N.]: „A magyar zeneművelő társaságnak”, *A Hon* 19/6 (1881. január 7., Esti kiadás), 2.

14 id. ÁBRÁNYI Kornél: „Magyar zenét művelő szövetséget”, *Zenészeti Közlöny* 1/5 (1882. február 20.), 33–34.

15 [N. N.]: „Divatos mozgalmak”, *Pesti Hírlap* 3/17 (1881. január 18.), 1–2.

Az 1880. május 20-i első megbeszélésen részt vevő személyek listája	Az 1880. május 30-án közzétett alapító tagok listája	Az 1880. november 16-án közzétett tagok listája	Az 1881. január 6-i ülésről szóló híradásban szereplő személyek
<p>id. Ábrányi Kornél</p> <p>Bartay Ede Bellovits Imre</p> <p>Erney József Freckay János</p> <p>Harrach József Huber Károly Káldy Gyula</p> <p>Lederer Sándor</p> <p>Mihalik Izidor Nicolits Sándor Odry Lehel Pállik Béla</p> <p>Simonffy Kálmán</p> <p>Székely Imre</p> <p>Visi Imre Zimay László</p>	<p>id. Ábrányi Kornél <i>Allaga Géza</i></p> <p><i>Bartalus István</i> Bartay Ede</p> <p><i>Bertha Sándor</i></p> <p><i>Engeszer Mátyás</i></p> <p><i>Erkel Gyula</i> <i>Erkel Sándor</i></p> <p><i>Gobbi Henrik</i></p> <p>Harrach József Huber Károly Káldy Gyula</p> <p><i>Megyeri Károly</i></p> <p>Nicolits Sándor</p> <p>Székely Imre</p> <p>Zimay László</p>	<p>id. Ábrányi Kornél Allaga Géza</p> <p>Bartalus István</p> <p>Bartay Ede</p> <p><i>Beliczay Gyula</i> Bertha Sándor <i>Bogisich Mihály</i> Engeszer Mátyás</p> <p>Erkel Gyula Erkel Sándor</p> <p>Gobbi Henrik</p> <p>Harrach József Huber Károly Káldy Gyula <i>Kovarcz Emil</i> <i>Langer Viktor</i></p> <p>Megyeri Károly</p> <p>Nicolits Sándor</p> <p><i>Ponori Thewrewk Emil</i></p> <p><i>Szabó X. Ferencz</i> Székely Imre <i>Thern Károly</i></p> <p>Zimay László <i>Zsasskovszky Endre</i> <i>Zsasskovszky József</i></p>	<p>id. Ábrányi Kornél (alapító tag) Allaga Géza (titkár) <i>Bakody Lajos</i> (rendes tag) Bartalus István (másodelnök, alapító t.) Bartay Ede (elnök, alapító tag)</p> <p>Bogisich Mihály (alapító tag) Engeszer Mátyás (penztárnok, alapító t.) <i>Erkel Elek</i> (rendes tag)</p>

1. táblázat. A Magyar Zeneművelők Társaságának sajtóban közzétett tagjainak listái 1880 májusa és 1881 januárja között (dőlten szedve a korábbi állapothoz képest új személyek).

hozza fel a Magyar Zeneművelők Társaságát; a meg nem alakulás két okát is megtudhatjuk: dilettantizmus és pénzhiány.¹⁶ Az úgynevezett „divatos mozgalom” általános leírása pedig csaknem szó szerint összevethető a Társaság történetével:

„Tízember összeszedődik és elnevezi magát »kezdeményező értekezletnek«. A cél mindig valami nagyszerű. [...] A kezdeményező értekezlet kiküld egy szervező bizottságot, ez egy tanulmányozó albizottságot ereszt, egy idő múlva összehívják az alakuló közgyűlést; megválasztják a dús számú tisztikart (mentül több alelnökkel) és a száz tagú választmányt, (a közgyűlés 30 főre rúg) azután kiküldik a végrehajtó bizottságot; s azaz »aus die mulatság« soha annak több életjelét nem látja az ember.”¹⁷

Valóban úgy tűnhet, hogy a Magyar Zeneművelők Társasága eleve bukásra ítéltetett. Először is, mint láttuk, egy kívülálló, a zenéhez és zeneülethez nem értő újságíró (Freckay János) ötlete nyomán indult el a szervezkedés, majd rögtön nézeteltérések alakultak ki a tagok közt a működésről, és még az elinduláshoz sem gyűlt össze elegendő alaptőke. Ez mind tény s való, ám egy dologban nem volt igaza a *Pesti Hírlap* ismeretlen szerzőjének: a „divatos mozgalmak” „nagyszerű célja” mindig valami olyan, amihez az alapítótágok nem értenek: „Még soha se olvastam arról hírt, hogy csizmadiák a csizmák jobb és olcsóbb előállításí módján tanácskoztak volna” – olvashatjuk a cikkben. Ám a Zeneművelők Társaságában a maguk területével foglalkoztak: a magyar zene megismertetésével, előadásával és kiadásával. A *Hon* újságírójának, Freckay Jánosnak a jelentőségét és befolyását pedig nem szabad túlbecsülnünk, a neve csak az első két, 1880 májusi összejövetel beszámolóiban szerepelt, a Társaság elindulásakor ő talán már nem is vett részt a megalakulásban.

---

16 „Ha például az írók és művészek [...] Freckay Jancsit megbízzák a »magyar zene reformjával«, mialatt a maguk körében annyira nem tudnak menni, hogy egy-egy húszterítékes vacsorát összehozzanak: ez igen dicséretes törekvés ugyan, hanem irgalmatlanul nevetséges helyzet.” *Vö. uo.*, 2.

17 *Ua.*

„Harmónia” Magyar Zeneművészek Zeneműkiadó Részvénytársulata¹⁸

Névtelen szerző, talán maga Frecskay tudósít 1881. október elején *A Hon* hasábjain arról, hogy megszűnt a Magyar Zeneművelők Társasága, majd azonnal hozzáteszi: az „életrevalóság hiányában sínylő társaság kimúlásán nincs mit sajnálkoznunk”.¹⁹ Ám voltak, akik folytatták a munkát és a lényegét megőrizve, de azt némileg tovább gondolva megalapították a „Harmónia” Magyar Zeneművészek Zeneműkiadó Részvénytársulatát. A Harmónia értesítéséből kiderül, hogy a társaság fő tevékenységei a zeneműkiadáson és hangversenyszervezésen túl a zeneműkereskedés, és a zongorák, nemes vonós hangszerek bizományba vétele. Az értesítést Bartay Ede, Huber Károly, Bartalus István, Székely Imre, Gobbi Alajos, Hubay Jenő és Aggházy Károly írta alá – a Magyar Zeneművelők Társaságának alapítótagjain túl feltűnik a fiatal Hubay és Aggházy, ám hiányzik többek között id. Ábrányi, Zimay és Engeszer. A következő két hétben *A Hon* hetente többször tudósított az újabb aláírókról: október 19-re elkelt mind a háromszáz részvény (Erkel Ferenc is vásárolt részvényt), négy nappal később pedig megtartották az alakuló közgyűlést, ahol bemutatták a részvénytársaság alapszabály-tervezetét, előlegesen megválasztották az igazgatóságot, felügyelőbizottságot és bíráló tanácsot. Külön kiemelik a tudósítások, hogy az alapszabály-tervezetet Székely Imre indítványára egy huszonegy tagú bizottságnak adtak át. Egy héttel később a bizottság elfogadta az alapszabályt és október 30-án, a következő alakuló közgyűlésen véglegesítették az alapszabályt és a pozíciókat (2. és 3. táblázat).

Ugyanezen a napon két írás jelent meg a társaság nevében. Az egyiket az épp aznap huszonhat éves Aggházy Károly írta „Mi akar lenni a »Harmónia«, a magyar zeneművészek részvénytársulata?” címmel, és *A Hon*ban jelent meg.²⁰ Aggházy nem említi név szerint a Harmónia elődjét, a Magyar Zeneművelő Társaságot, csak a sorok között utal rá, amikor azt írja, hogy a „Harmónia eszméje [...] alakra nézve új” – azaz részvénytársaság. A Harmónia célja annak az ördögi körnek a megtörése, ami Aggházy szerint lehetetlenné teszi a komolyabb magyar zeneművészet kifejlődését. Azaz: 1) a magyar zeneműveket nem publikálják a kiadók, ezért 2) a közönség nem veszi komolyan azokat, tehát 3) elő sem adják – és mivel elő sem adják, ezért

18 A Harmónia neve a korabeli írásokban következetesen franciás idézőjelekkel jelent meg ilyen formán: »Harmónia« magyar zeneművészek részvénytársulata. Úgy sejtem, hogy ez a Párizsból hazatérő Hubay és Aggházy döntése lehetett. A jó üzleti érzékkel megáldott fiatalembereknek sikerült *brandet* építeniük: mások is a franciás idézőjeleket használták, ha a Harmóniáról írtak. Sőt, utóbb Székely Imre új társasága is franciás módon írta a nevét: »Hungária« Magyar Zeneművelők Szövetsége.

19 [N. N.]: „Magyar zeneművelő társaság”, *A Hon* 19/274 (1881. október 6., Reggeli kiadás), 3.

20 AGGHÁZY Károly: „Mi akar lenni a »Harmónia«, a magyar zeneművészek részvénytársulata?”, *A Hon* 19/298 (1881. október 30., Reggeli kiadás), melléklet.

Az 1881. október 6-án közzétett felhívás aláírói a közzétett sorrendben	Az 1881. december 11-én a Központi Értesítőben publikált cégadatok névlistája abc sorrendben	Az 1881. Október 30-i megalakuló ülés után publikált tagok listája abc sorrendben
<p>Bartay Ede (Nemzeti Zenede, igazgató) Huber Károly (Nemzeti Zenede, tanár; Orsz. Dalárszövetség, karnagy) Bartalus István Székely Imre Gobbi Alajos Hubay Jenő Aggházy Károly</p>	<p>Cégvezetők: Eisler Lajos Erney József Dr. Hubay Károly</p> <p>Igazgatóság: Aggházy Károly Gobbi Mátyás Eisler Lajos Erney József Dr. Hubay Károly Huber Károly</p>	<p>Elnök: Bartay Ede</p> <p>Igazgatóság: Aggházy Károly Allaga Géza Gobbi Mátyás Eisler Lajos Erney József Dr. Hubay Károly Huber Károly</p> <p>Felügyelőbizottság: Károlyi György Dr. Reinicz Adolf Dr. Walle Ferenc</p> <p>Bíráló tanács: Aggházy Károly Allaga Géza Bartay János Beliczay Gyula Gobbi Alajos Erkel Gyula Erney József Huber Károly Khayll Antal Kiss Péter Morgenstern Sándor Pauli Richárd Pissinger Alajos Dr. Popper Armin Simonfy Kálmán Szabados Károly Székely Imre Tomka István Vajdaffy Béla Végh János</p>

2. táblázat. A „Harmónia” Magyar Zeneművészek Zeneműkiadó Részvénytársulat sajtóban közzétett tagjainak listája. A nevek után zárójelben lévő információ a sajtóból származik.

4) a kiadók sem publikálják azokat. „Az istennek eddig elhagyatottabb teremtése nem volt, mint a magyar zeneköltő” – foglalja össze a szerző. Mi a megoldás? Egy önerőből működő, szerény, de lelkes hazafi társaság, amely főképp zeneszerzőkből áll: Ők döntenek el, hogy mit adjanak ki, és ők is élvezik a munkájuk gyümölcsét.²¹ A részvénytársasági cégforma, és a szerteágazó tevékenységi körök pedig biztosítják az önerőből működő társaság életképességét.

A mindössze huszonhárom éves Hubay Jenő egy sokkal hosszabb és merészebb írást közölt a *Fővárosi Lapok*ban.²² A hegedűművész a „külföldre járó lapjainkból” értesült a Magyar Zeneművelők Társaságának alapítása körüli huzavonáról, ám, mint írja, azonnal kételkedett a sikerben. Hubay szerint a magyar zeneművészet terén olyan gyökerek a bajok, hogy azokra nem megoldás egy polgári egyesület. Egy „életerős központot kell teremteni Budapesten”, hogy hazatérhessen a számtalan világhírű magyar zeneművész. Hubay szerint az első lépés ehhez nem más, mint egy magyar zenei kiadó alapítása, hiszen az oktatás nálunk „elég”, de aminek utána kelle-ne következnie, az „semmi”. Az akkor már három éve Párizsban élő hegedűvirtuóz követendő példaként a francia zenei életet hozza fel. Írásának több mint a harmadát kitevő bekezdésekből megtudhatjuk, hogy egy fiatal francia zeneszerzőnek mennyivel jobb a helyzete. A Harmónia Budapesten ezen fog segíteni: pályadíjakkal ösztönzi a magyar tehetségeket és kiadatja, ill. előadatja műveiket, akár anyagi veszteség árán is. A *Fővárosi Lapok* főszerkesztője, Vadnai Károly egy megjegyzést fűzött Hubay szövegéhez: „A mi zenészeti viszonyaink máig sem kedvezők még, de rég kedvezőbbekké válhattak volna, ha a hivatott zenészek egészen nekifeküdtek volna a zenei tanulmányoknak, oly komolyan, mint azok a látszólag röpké szárnyú franciák.”²³

A részvénytársaság tettekkészségét jól példázza gyors reagálásuk Munkácsy Mihály 1882-es pesti látogatására: Hubay és Aggházy már Bécsben megkereste Munkácsyt, a pesti Hungária Szálló dísztermében pedig február 22-én díszhangversenyt rendeztek a festő tiszteletére.²⁴ A koncerten elhangzott Aggházy *Munkácsy nótája* című csárdását és Liszt Munkácsynak ajánlott *16. Magyar rapszódiaját* néhány

21 Jóllehet a Harmónia vezetője, dr. Hubay Károly gyakran támadta a Rózsavölgyi és Társa kiadót a megkérdőjelezhető kiadói magatartásuk és praktikáik miatt, Aggházy Károly borulató képe 1881-ben a magyar zeneműkiadásról elgondolkodtató, hiszen már a 18. század végén elindult a kottakiadás hazánkban. Székely Imre (és id. Ábrányi Kornél) műveit már az 1840-es évektől publikálták. Lásd MONA Ilona (összeállította): *Magyar zeneműkiadás és tevékenységük 1774–1867* (Budapest, MTA Zenetudományi Intézet, 1989), 13., 69. és 119–121.

22 HUBAY Jenő: „Harmónia. (Magyar zeneművészek részvény-társulata.)”, *Fővárosi Lapok* 18/248 (1881. október 30.), 1469–1470.

23 Uo., 1469.

24 Liszt Ferenc, Aggházy Károly, Lányi [Langsfeld] Ernő, Szentirmay Elemér [Németh János], Hubay Jenő és apja Huber Károly, valamint Erkel Ferenc műveit adták elő.

1881. október 9-én közölt lista <i>A Honban</i>	1881. október 11-én közölt lista <i>A Honban</i>	1881. október 11-én közölt lista <i>A Honban</i>
Allaga Géza Beliczay Gyula Ebner Lajos (festőművész) Erkel Gyula Erkel Ferenc Emyey [?] (Nemzeti Zenede, tanár) Láng Fülöp (operaénekes) Nikolits Sándor Schauer Ferenc (zeneszerző) Szabados Károly (Nemzeti Színház, tag) Végh János (Orsz. Zeneakadé- mia, alelnöke)	Aggházy Gyula (festőművész) Avar Alajos (zenetanár) Bertha Sándor (zeneszerző) Czakó János (tanár) Dr. Kerékgyártó Elek (tanár) Dr. Szubovics Manó Erney József (Nemzeti Zenede, tanár) Harrach József (zenetanár) Kiss Péter (Nemzeti Zenede, tanár) Német János Pauli Richárd (Nemzeti Szín- ház, tag) Schütere Dezső (Nemzeti Ze- nede, tanár) Szentirmay Elemér (zeneszer- ző) Ságh József (zenetanár) Telbisz Jenő (zenetanár) Tomka István (Nemzeti Zenede, tanár) Vajdafy Béla (zenetanár) Ziegler János (zenetanár)	Bahnert V. (Nemzeti Zenede, ta- nár) Egri Adolf (képzői-tanár, Igló) Frankhauser Károly (Nemzeti Színház, tagja) Friedman Lipót (zenész) Hegyesi Lajos (gordonkaművész) Karsai Albert (földbirtokos) Kauders Manó (zenetanár) Khayll Antal (zongoratanár) Kálmán Lipót (zenetanár) Náday Ferencné (Nemzet Szín- ház, tag) Ormódy Vilmos (I. Magy. Ált. Biz- tosító-társulat, Igazgatója) Schosberger Nándor Siller Ferenc (zongoratanár) Simonffy Kálmán (kataszteri igazgató) Spitzer Manó (festőművész, München) Ullmann Károly Pál (I. Magy. Ált. Biztosító-társulat, Igazgatója) Zichy Géza gróf (Nemzeti Zene- de, elnök)

3. táblázat. A „Harmónia” Magyar Zeneművészek Zeneműkiadó Részvénytársulat sajtóban közzétett részvényeseinek listája. A nevek után zárójelben lévő információ a sajtóból származik.

héttel később kiadták. A Harmónia életképesnek bizonyult mint hangverseny-szervező, kiadó, zenemű- és hangszerkereskedés – egészen a 20. század közepéig működött. Tehát beváltották az ígéretüket, segítették a magyar zeneszerzőket kotta-kiadásokkal és kisebb–nagyobb koncertek szervezésével. Am úgy tűnik, hogy a zajos siker- és pénzorientált működési módjukkal nem mindenki értett egyet: ahogyan egy évvel korábban a Magyar Zeneművelők Társaságánál láttuk, ezúttal is néhány tag kivált.

„Hungária” Magyar Zeneművelők Szövetkezete

1882 februárjában tudósít a sajtó az újonnan megalakult Magyar Zeneművelők Szövetkezetéről. Az alapító tagok névsora jóval rövidebb: id. Ábrányi Kornél, Allaga Géza, Siposs Antal, Székely Imre, Zimay László, Megyery Károly és Engeszer Mátyás. A felvázolt tevékenységi körök nem változtak: hangversenyszervezés, kottakiadás, pályázatok kiírása stb. Ők is meghirdették a saját, első díszhangversenyüket és Munkácsyt is meghívták – de hiába, a mester akkor már külföldön tartózkodott. A pesti Vigadó kistermében tartott koncerten a hirdetés szerint „minden darab új és eredeti magyar” – amely így, ebben a formában nem teljesen igaz. Székely Imre vonósnegyese biztosan nem volt új mű, ugyanis már 1874-ben bemutatták Pesten *Magyar vonósnegyes* címmel.²⁵ A sors ironiája, hogy a hangverseny előtt a vonósnegyes négykezes zongoraátiratát a Harmónia adta ki.²⁶ A koncert teljes bevételét jótékony célra fordították: az Országos Kiseddóvó Egyesület kapta meg a néhol 750, máshol 500 forintként megjelölt összeget. Egyértelműen pozitív kritikát egyedül Allaga Géza *Magyar serenade* című műve kapott,²⁷ egyébként a sajtó jobbára óvatosan semleges tudósításokat írt az eseményről, néhol szóvá téve a bemutatott művek egyetlen minőségét. Ez alól csupán a *Pesti Napló* képez kivételt.²⁸ A lap névtelen recenzense először röviden leírja a Magyar Zeneművelő Társaság történetét, melyről ezúton is megtudhatjuk, hogy „szétment, mielőtt végleg megalakulhatott volna”, a koncertről magáról pedig megjegyzi, hogy valójában nem volt nagy közönsége, s hogy Székely Imrét „a régebben oly nagy himnének örvendő virtuózt [...] babérkoszorúval is megtisztelték”. Székelyt máshol zongoramesternek nevezi – zeneszerzőnek nem. Néhány héttel később, a folyóirat egy hosszas tárcában emlékezett meg a lefolyt hangversenyévről. A „Hungária” Magyar Zeneművelők Szövetkezetének koncertjéről is írnak röviden: szerény kezdetnek értékelik, és arra kéri a szövetkezetet, hogy a „kiválóbb zeneszerzőinket” is vonják be.²⁹ Ezek után talán nem meglepő,

25 [N. N.]: „Különfélék”, *A Hon* 12/65 (1874. március 19., Reggeli kiadás), 3., illetve [N. N.]: „Székely Imrének múlt keddi hangversenyéről”, *Budapesti Közlöny* 8/64 (1882. március 9.), 516–517.

26 [N. N.]: „Fővárosi hírek”, *Fővárosi Lapok* 19/56 (1882. március 9.), 360.

27 Néhány nappal korábban Liszt lakásán, Erkel Ferenc társaságában hangzott el a mű; az eseményről a sajtó is beszámolt. A hírek szerint mindkét idős mesternek tetszett a cimbalomszeptett, Erkel egyenesen kezdeményezte, hogy a Nemzeti Zenedében vegyék fel az oktatott hangszerek mellé a cimbalmot. Lásd [N. N.]: „Színház, zene, képzőművészet”, *Pesti Hírlap* 4/67 (1882. március 8.), 4.

28 [N. N.]: „A magyar zeneművelők szövetkezete”, *Pesti Napló* 33/70 (1882. március 11., Reggeli kiadás), 5.

29 [-H]: „Zene. (Visszapillantás a lefolyt hangverseny-ivadra.)”, *Pesti Napló* 33/97 (1882. április 8., Reggeli kiadás), 1–2.

hogya a Szövetkezet rövidéletűnek bizonyult: ez volt az első és utolsó hangversenyük. id. Ábrányi Kornél néhány évvel később így emlékezik meg a szövetkezetről:

„[...] hét magyar zeneirő [...] egyesült s többféle válfaju eredeti magyar zeneművek bemutatásával fényesen sikerült hangversenyt rendezett jótékony célra, mely 500 forint tiszta jövedelmet eredményezett. De azután megcsappanván a munkakedv s az egyetértés olajága sem virítván nagyon dúsan a társaság körében: lassanként a magyar zene e rózsás fellege is szétfoszlott.”³⁰

Áprilisban a *Zenészeti Közlöny* írja, hogy március 24-én tartott ülésen Ábrányiék elhatározták, hogy a végleges nevük „Hungária” Magyar Zeneművelők Szövetkezete lesz, továbbá elkészült az alapszabály-tervezet, amit elküldtek a kormánynak elfogadásra.³¹ Ám ennek nyomát vagy eredményét már nem találtam. A kormány hivatalos lapjaiban, a *Központi Értesítőben* vagy *Budapesti Közlönyben* nincs hír a szövetkezetről. Az utolsó sajtóhír a Zeneművelőkről sokat mondó: április közepén Tisza Kálmánné elnöklete alatt megtartotta Az Országos Kisdedóvó Egyesület a választmányi ülését, ahol többek között eldöntötték, hogy a „»Hungária« zene-egyesületnek” visszautalnak 100 forintot.³² Ezzel lezárult a zeneszerző-egyesületek első korszaka Pesten. Habár a Harmónia még évtizedekig működött – koncertszervezéssel és zeneműkiadással hathatósan segítette a fiatal magyar zeneszerzőket –, de mégsem volt igazi zeneszerző-társaság. Talán ezért alapította meg Hubay Jenő és Major J. Gyula 1895-ben a Magyar Zeneszerzők Társaságát.³³

30 id. ÁBRÁNYI Kornél: *A magyar zene a 19-ik században* (Budapest, Pannonia nyomda, 1900), 427–428.

31 [N. N.]: „Hazai művészeti hírek”, *Zenészeti Közlöny* 1/9 (1882. április 1.), 70.

32 [N. N.]: „Különfélék”, *Pesti Napló* 33/106 (1882. április 18., Reggeli kiadás), 2.

33 Már 1894-ben tárgyaltak a társaságról, de 1895 májusában tartották első rendes közgyűlésüket. Vö. [N. N.]: „A magyar zeneszerzők társasága”, *Budapesti Hírlap* 15/128 (1895. május 18.), 4.

ABSZTRAKT

VIZINGER ZSOLT (HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet)

Harmónia & Hungária. Az első magyar zeneszerző-társaságok története

A legkorábbi polgári zenei egyesületek és társaságok Magyarországon a 19. század első évtizedeiben Kolozsvárott (1802), majd Veszprémben, Sopronban és Pozsonyban alakultak meg. A Pest-budai Hangászegylet elődjének tekinthető a rövidéletű Pesti Musikai Egyesület (1818). Közös e társaságokban, hogy tevékenységi körük a zeneművek előadásán túl legfeljebb az alapszintű zeneoktatásra terjedt ki – a magyar zeneszerzés pártolása a század első felében ritkán merült fel. Az első, magyar zeneszerzőket tömörítő, kifejezetten a komponálást támogató polgári egyesület megalapításához kívülről érkezett a kezdőlökés. 1880 májusában Frecskay János, *A Hon* újságírója szervezett egy megbeszélést, amelynek eredménye a Magyar Zeneművelők Társaságának ideája. Csak idea, hiszen egy évvel később a Huber/Hubay család vetett véget az eredménytelen alakulások állapotában megrekedt társaságnak. Dr. Hubay Károly ügyvéd vezetésével megalapították a Harmónia magyar zeneművészek zeneműkiadó részvénytársulatát. Tehát a forma változott, az eszme többé-kevésbé változatlan maradt: a magyar zeneszerzés támogatása, illetve a művek elő- és kiadásának elősegítése. Ám hiába a magasztos eszme, a Harmónia zajos pénz- és sikerorientáltságával nem mindenki értett egyet: a Magyar Zeneművelők ideája végül mégis valósággá vált.

Tárgyszavak: zenei társaságok, polgári egyesületek, magyar zeneszerzés, koncertszervezés, kotta-kiadás.

VIZINGER ZSOLT 2020-ban szerezte meg MA diplomáját a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem zenetudományi szakán, ahol jelenleg PhD tanulmányait folytatja. 2018 decembere óta a Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztályának tudományos szakalkalmazottja, 2021 januárja óta pedig tudományos segédmunkatársa. Készülő disszertációjának munkacíme: Kamara-zenélés a polgárosodó Pest-Budán. Zenei gyakorlat, intézményrendszer, előadók, repertoár a 19. században.

ABSTRACT

ZSOLT VIZINGER (HUN-REN RCH Institute for Musicology)

Harmónia & Hungária – The History of the First Hungarian Composers' Societies

The earliest civic music societies and associations in Hungary were founded during the early nineteenth century in Kolozsvár [today: Cluj, Romania] (1802), then in Veszprém, Sopron, and Pozsony [today: Bratislava, Slovakia]; the predecessor of the Pest-budai Hangászegylet [Society of Musicians from Pest-Buda] was the short-lived Pesti Musikai Egyesület [Pest Musical Society] (1818). The activity of these societies was generally limited to the performance of music and basic music education at the very most – the promotion of Hungarian composition was rarely considered in the first half of the century. The impetus for the foundation of the first civic association of Hungarian composers, with the aim of specifically promoting composition, came not from musicians. In May 1880, journalist János Frecskay initiated a meeting resulting in the idea of the Hungarian Musicians' Society (Magyar Zeneművelők Társasága). However, the idea was never realized: the following year the Huber/Hubay family put an end to the society, which had been stuck in a state of fruitless foundation meetings. The Harmónia Hungarian Musicians' Music Publishing joint-stock company was established under the leadership of Dr. Károly Hubay, who was a lawyer. Thus, the form changed, but the idea remained more or less the same: to support Hungarian composition and to promote the performance and the publication of works. However, in spite of the noble idea, some did not agree with the activity of Harmónia, primarily motivated by financial success. Eventually, the idea of the Hungarian Musicians' Society became reality.

Keywords: Music societies, civic associations, Hungarian composition, organization of concerts, music publishing.

ZSOLT VIZINGER graduated in 2020 from the Musicology Department of the Liszt Ferenc Academy of Music (Budapest), where he is currently participating in the PhD program. Since December 2018, he has been working as a research assistant at the Department for Hungarian Music History of the Institute for Musicology, HUN-REN RCH (Budapest). The subject matter of his thesis in preparation is the professional chamber music in Pest-Buda in the 19th-century.